

Li buot muittuhisvuohta leat demeansa

RUOŦA DEMAANSAGUOVDDÁŽA FÁKTABLÁÐÐI

All glömska är inte demens • faktablad på nordsamiska

Go vuoijnamaččat eai doaimma

Goasii visot maid mii bargat lea sorjavaš doaimmain mat leat čadnon min jurddašepmái. Go mii ohcat iežamet muittus, oahppat odđa áššiid dahje ohcat gálvvuid gávppis, de leat iešgudetlágan *kognitiiva doaimmat* aktiivvalaččat. Dain lea stuorra mearkkašupmi min vejolašvuhtii eallit iešheanalaš eallima.

Go okta dahje mánga kognitiiva doaimma doibmet fuomášahtti heajubut go ovdal, de mii hállat *kognitiiva hedjoneami* birra. Dat sáhtta čájehuvvot ovdamearkka dihte muittohuvvamiin, váttisvuođain gávdnat rivttes saji dahje plánat ja čadahit dábálaččat álkes doaimmaid.

Lea dehálaš dutkat kognitiiva hedjoneami vai sáhtta buoremus lági mielde dikšut dan. Muhto dearvvašvuođasuorgi ii álo nagot gávdnat čielga čilgehusa dávdamearkkaide, erenoamážit jus dat leat geahppasat.

Kognitiiva hedjoneapmi juhkkovuvvo dábálaččat golmma jovkui: akuhta seahkaneapmi, geahppa kognitiiva hedjoneapmi ja kognitiiva dávda (demeansadávda).

Akuhta seahkaneapmi dávjá fas čielgá

Go kognitiiva dávdamearkkat ovdánit jođánit, oanehis áiggis, de gohčoduvvo dat dávjá akuhta seaguhussan dahje seahkanandilli fágagilii. Boarráset olbmui lea dávjá fysalaš ja psyhkalaš gksi maŋŋel kirurgijja dahje bákčasiid geažil. Akuhta seahkaneapmi sáhtta maiddái čuožžilit go čoavji lea garran, infekšuvnnain ja dálkkasváikkuhusain.

Akuhta seahkaneami sáhtta dikšut ja dávdamearkkat dábálaččat jávket, eaktun lea ahte dilli dutkovuvvo ja vuodđosivva čielggaduvvo.

MCI oanadus unnán dávdamearkkaide

Oallugat ohcet divššu go ballet ahte eai doaimma nu bures go ovdal. Dávdamearkkat sáhttet leat unnán ja eahpečielgasat, muhto olbmot vásihit ain čielgasit ahte lea váddáseabbo čuovvut mielde ja muitit áššiid dahje ahte ádjána guhkkit čadahit iešgudetlágan doaimmaid.

Dát leat dábálaš mearkkat geahppa kognitiiva hedjoneamis dahje MCI:as (*Mild cognitive impairment*) mii lea dávjá geavahuvvon engelasgielat oanehis namma.

MCI:s sáhtta čájehit kognitiiva hedjoneami nevropsykologalaš iskosiin. Dávdamearkkat sáhttet čuohcat olbmo servodatealimii dahje bargui, muhto eai seamma olu go demeanssas.

Mánga vejolaš siva

MCI:s sáhttet leat mánga siva. Divššu haga deprešuvdna, stroke ja dálkkasváikkuhusat leat dušše moadde ovdamearkka. Muhtun dáhpáhusain sáhtta dat leat árra mearka kognitiiva dávdas, nugo Alzheimerá dávdii dahje vaskulára demeanssaide. Dáin dáhpáhusain dávdamearkkat šaddet garraseabbon ja dávjjibut áiggi mielde. Muhto boarásuvvan mearkkaša ahte kognitiiva doaimmat sáhttet veaháš hedjonit almmá ahte dat dárbbasuvvo demeanssa geažil. Man muddui dát dáhpáhuvvá rievddada olbmos olbmui.

Staðuhisvuohta, váibbasvuohta ja deprešuvdna leat dábálaččat MCI:s ja sáhttet garrasit dagahit kognitiiva dávdamearkkaid. Ollu bargu ja streassa dagahit ahte bargoaškásaš olbmot sáhttet vásihit kognitiiva váttisvuođaid vaikko dat eai fuomášuvvo nevropsykologalaš iskosiin.

Čuovvoleapmi lea dehálaš

MCI dikšun gáibida ahte vuodđosivva lea dovddus, mii ii leat álo nu. Lea goittotge dehálaš ahte dearvvašvuođabargit jeavddalaččat čuovvolit dan olbmo geasa lea čuohcan, beroškeahhtá das sáhtta go kognitiiva hedjoneapmi fuomášuvvot geahččalandilálašvuođain vai lea go dušše iešdovddus.

© Svenskt Demenscentrum

Eanet davvisámegiellat fáktabihtáid sáhtta prentet
Svenskt Demenscentrum neahttasiidduin:
www.demenscentrum.se/se

Svenskt Demenscentrum

Svenskt Demenscentrum, Sveavägen 155, 113 46 Stockholm, (08) 690 58 00, info@demenscentrum.se

www.demenscentrum.se

All glömska är inte demens

FAKTABLAD FRÅN SVENSKT DEMENSCENTRUM

När hjärnans funktioner sviktar

Nästan allt vi gör är beroende av funktioner kopplade till vårt tänkande. När vi letar i minnet, lär oss nya saker eller söker efter varor i butiken är olika *kognitiva funktioner* aktiva. De har stor betydelse för våra möjligheter att leva ett självständigt liv.

När en eller flera kognitiva funktioner fungerar märkbart sämre än förr talar man om *kognitiv svikt*. Den kan yttra sig som exempelvis glömska, problem med att hitta rätt eller att planera och utföra normalt sett enkla aktiviteter.

Det är viktigt att utreda kognitiv svikt för att kunna behandla den på bästa sätt. Men det är inte alltid vården kan hitta en entydig förklaring till symtomen, det gäller särskilt om de är lindriga.

Kognitiv svikt brukar delas in i tre undergrupper: akut förvirring, lindrig kognitiv funktionsnedsättning och kognitiv sjukdom (demenssjukdom).

Akut förvirring går ofta tillbaka

När kognitiva symtom utvecklas snabbt, under en kort tid, handlar det ofta om akut förvirring eller konfusion som det heter på fackspråk. Hos äldre personer beror det ofta på fysisk och psykisk ansträngning efter en operation eller på grund av smärta. Akut förvirring kan också bero på förstopning, infektioner och läkemedelsbiverkningar.

Akut förvirring kan behandlas och symtomen brukar gå tillbaka, förutsatt att tillståndet utreds och att man kommer till rätta med den bakomliggande orsaken.

MCI förkortning vid lindriga symtom

Många söker sig till vården av oro för att de inte riktigt fungerar som tidigare. Symtomen kan vara diffusa och svaga men personerna upplever ändå tydligt att det har svårare att koncentrera sig och lägga saker på minnet eller att det tar längre tid att utföra olika aktiviteter.

Det här är typiska tecken vid lindrig kognitiv

funktionsnedsättning eller MCI (*Mild cognitive impairment*) som är den ofta använda engelska förkortningen.

Vid MCI kan den kognitiva nedsättningen påvisas i neuropsykologiska tester. Symtomen kan påverka personernas sociala liv eller yrkesarbete men inte i lika hög grad som är fallet vid demens.

Många möjliga orsaker

MCI kan ha många orsaker. Obehandlad depression, stroke och läkemedelsbiverkning är bara några exempel. I vissa fall kan det handla om tidiga tecken på en kognitiv sjukdom, till exempel Alzheimers sjukdom eller vaskulär demens. Då blir symtomen starkare och fler efterhand. Men åldrandet innebär att kognitiva funktioner kan försämrans något utan att det behöver bero på demens. I vilken grad det sker varierar från person till person.

Oro, trötthet och nedstämdhet är vanligt vid MCI och kan förstärka kognitiva symtom. Hög arbetsbelastning och stress gör att personer i yrkesverksam ålder kan uppleva sig ha kognitiva problem utan att det kan påvisas i neuropsykologiska tester.

Uppföljning är A och O

Behandling av MCI förutsätter att den bakomliggande orsaken är känd, något som inte alltid är fallet. Det är ändå viktigt att vården regelbundet följer upp den som är drabbad, oavsett om den kognitiva funktionsnedsättningen går att avläsa i testsituationer eller endast är självupplevd.

2025 • Svenskt Demenscentrum ©

Fler faktablad på olika språk kan skrivas ut från Svenskt Demenscentrums webbplats:
www.demenscentrum.se/Faktablad

Svenskt Demenscentrum

Svenskt Demenscentrum, Sveavägen 155, 113 46 Stockholm, 08 - 690 58 00, info@demenscentrum.se

www.demenscentrum.se